

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Είναι Αποτελεσματικές οι «Θεραπείες Μεταστροφής»; Ανασκόπηση Θεωρίας και Έρευνας

Abstract

Are «conversion therapies» really effective? To the present thesis, a number of methodological limitations of previous studies, as well as, particular weaknesses in the theories regarding the definition of a «therapeutic effect», leads to the conclusion that such therapies cannot be considered effective.

Περίληψη

Είναι αποτελεσματικές οι θεραπείες μεταστροφής του σεξουαλικού προσανατολισμού; Στη σύντομη αυτή ανασκόπηση, ένας αριθμός μεθοδολογικών περιορισμών (σε σχετικές έρευνες), αλλά και συγκεκριμένες αδυναμίες στις θεωρήσεις για το τι αποτελεί γνήσιο θεραπευτικό αποτέλεσμα, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι θεραπείες αυτές δεν μπορούν να θεωρηθούν αποτελεσματικές.

Θεωρίες Αποτελεσματικότητας Ψυχολογικών Θεραπειών Μεταστροφής

«Θεραπεία μεταστροφής» ορίζεται η κλινική παρέμβαση που δύναται να μεταστρέψει τη ψυχολογία και συμπεριφορά του ατόμου από ομοφυλοφιλική σε ετεροφυλοφιλική (Houser & Thoma, 2013). Κυρίως, λόγω των ηθικολογικών προεκτάσεων των θεραπειών αυτών, προκλήθηκε έντονος θόρυβος στην επιστημονική κοινότητα, η οποία καλεί για ανάλυση της αποτελεσματικότητας τους. Εξετάζοντας πάντως το θεωρητικό μοντέλο, από το οποίο προκύπτει η ιδέα των θεραπειών μεταστροφής, παρατηρείται μια καθόλα εύλογη ακολουθία σκέψης, στην οποία όμως αγνοείται η θεμελιώδης αρχή που θέλει αριθμό ψυχοαναπτυσσόμενων στοιχείων, να καθίστανται (σε δεδομένα χρονολογικά σημεία της γραμμής ανάπτυξης) μη αναστρέψιμα. Συγκεκριμένα, προτείνεται ότι, εφόσον εμπλέκονται (στην ανάπτυξη ομοφυλοφιλικότητας) όχι μόνο βιολογικοί (π.χ., κληρονομικοί) παράγοντες, αλλά και περιβαλλοντικοί (μέσω συσχετιστικών αλληλεπιδράσεων), τότε θα ήταν δυνατό ψυχοθεραπευτικές μέθοδοι να «μεταστρέψουν» τον σεξουαλικό προσανατολισμό, αποκαθιστώντας ψυχολογικές ισοροπίες, με έμφαση στον εντοπισμό των περιβαλλοντικών επιδράσεων αυτών (Roberts, Glymour & Koenen, 2013). Παρόλα αυτά, αγνοείται το ενδεχόμενο ανάπτυξης της ομοφυλοφιλικότητας, στη βάση μόνιμης ενεργοποίησης του δεδομένου σεξουαλικού προσανατολισμού. Για παράδειγμα, ενώ ένας σημαντικά μεγάλος αριθμός ψυχοαναπτυξιακών διεργασιών εκτελούνται σε πλαίσια χρονικών περιορισμών, με μή αναστρέψιμα αποτελέσματα (π.χ., γλωσσολογικές, βλεπετε «Κριτική περίοδο» Pinker 1994), αγνοείται η πιθανότητα ύπαρξης ενός παρόμοιου μοντέλου ανάπτυξης και ωρίμανσης της σεξουαλικής κατεύθυνσης – που εν συνεχεία θα καταργούσε κάθε ιδέα ύπαρξης αποτελεσματικών θεραπευτικών προσεγγίσεων.

Αδυναμίες εντοπίζονται επίσης, στα θεωρητικά πλαίσια θεραπειών, που θέλουν τον ετεροφυλοφιλικό προσανατολισμό να ανακτάται μέσω αποκατάστασης υποσυνείδητων ισοροπιών (ψυχαναλυτικές θεραπείες, Socarides, 1989) είτε μέσω ανάπτυξης νέων γνωστικών μοντέλων (γνωσιακές - συμπεριφορικές θεραπείες, Hinrichsen & Katahn, 1977). Για την πρώτη, ενώ έχουμε μια ψυχαναλυτική θεωρία η οποία προτείνει κρυστάλλωση

στοιχείων σεξουαλικής ανάπτυξης, σε αυστηρά οριοθετημένα χρονολογικά πλαίσια (π.χ., προσδιορισμός φύλου κ.τ.λ), εντούτοις υποστηρίζεται ότι μπορεί να υπάρξει ψυχαναλυτική (μεταλλακτική) παρέμβαση στα στοιχεία αυτά μέσω θεραπειών μεταστροφής (Socarides, 1989). Για την δεύτερη (όσον αφορά την γνωσιακή - συμπεριφορική προσέγγιση), δεν υπάρχει θεωρητικός λόγος που να ενισχύει τη πεποίθηση ότι μπορεί να επιτευχθεί «αντιστροφή» του μοντέλου σεξουαλικού προσανατολισμού με χειραγώγηση (μείωση) των γνωστικών και φυσιολογικών αντιδράσεων που συνδέονται με το ομοφυλοφιλικό ιδεασμό. Για παράδειγμα, είναι θεωρητικά δυσνόητο πως ένα γνωσιακό-συμπεριφορικό πρόγραμμα θεραπείας (το οποίο προάγει, λόγω χάρη, γνωστική σύνδεση αποστροφής (aversion) και ομοφυλοφιλικών σεξουαλικών τάσεων) «αντιστρέφει» το πολυπλοκότατο σύστημα του σεξουαλικού προσανατολισμού. Την ίδια ώρα, αγνοείται το γεγονός του ενδεχομένου «απευαισθητοποίησης» (desensitization), της επίδρασης δηλαδή, του χρόνου στην λειτουργικότητα των μαθησιακών μοντέλων (conditioning). Με άλλα λόγια, μοντέλα συσχετίσεων που προάγονται από συμπεριφορική θεραπεία, αναμένονται να εξασθενούν σε βάθος χρόνου (Rescorla, 1988) - κάτι που εγύρει σκεπτικισμό περι της «μονιμότητας» και βεβαίως της διάρκειας του αποτελέσματος, των κλινικών προσεγγίσεων αυτών (όπως επίσης και του προσδιορισμού τους ως «θεραπευτικές»).

Έρευνες Σχετικές με την Αποτελεσματικότητα Ψυχολογικών Θεραπειών Μεταστροφής

Γενική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας εντοπίζει έρευνες που στην πλειοψηφία τους καταργούν την υπόθεση της αποτελεσματικότητας των θεραπειών μεταστροφής, τόσο σε δείγματα ομοφυλοφιλικών ανδρών, όσο και δείγματα ομοφυλοφιλικών γυναικών (Haldeman, 1991). Αλλά, ακόμα και όταν μερικές έρευνες προσφέρουν τεκμήρια ενδεικτικά για την αποτελεσματικότητα των θεραπειών αυτών, εντοπίζονται σημαντικά προβλήματα που αφορούν είτε 1) τις επιστρατευόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις είτε 2) ελαττωματικές θεωρήσεις για το τί αποτελεί πραγματική σεξουαλική μεταλλαγή. Σημαντική μεθοδολογική αδυναμία, για παράδειγμα, αποτελεί το γεγονός της συμπερίληψης, αμφιφυλόφυλα προσανατολισμένων ατόμων, στο πληθυσμιακό δείγμα. Συγκεκριμένα, παρόλο που οι Bieber et al. (1962) αναφέρουν επιτυχία με ποσοστό 27% ετεροφυλοφιλικής μεταλλαγής, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μόνο 18% εκ των θεραπευμένων ήταν αυστηρά ομοφυλοφιλικόι. Μεθοδολογικοί περιορισμοί προκύπτουν επίσης σε έρευνες όπως αυτές του Hadden (1966), όπου μετρήσεις της εξαρτώμενης μεταβλητής, πραγματοποιούνται στη βάση αυτοαναφοράς (Self-reporting) - πρακτική η οποία, εν απουσία εξωτερικής επικύρωσης (External validation; π.χ., μέσω αξιολόγησης από τρίτους, Crandall, 1976), πιθανόν να μόλυνε τα αποτελέσματα των δεδομένων κλινικών ερευνών (με ενδεχόμενες ενισχύσεις της θετικότητας της στάσης των συμμετέχοντων/θεραπευόμενων απέναντι στο ψυχοθεραπευτικό έργο, μέσω επιδράσεων φαινομένων όπως αυτού της κοινωνικής σκοπιμότητας (Social desirability; Haldeman, 1991, p. 151) και αυτοεκπληρούμενης προφητείας (Self-fulfillment prophecy; Sibicky & Dovidio, 1986)).

Παράλληλα, όσον αφορά τις θεωρήσεις για το τι αποτελεί θεραπευτική επιτυχία, παρατηρούμε μια αδυναμία καθιέρωσης έγκυρων εργαλείων μέτρησης της σεξουαλικής μεταλλαγής, κάτι που εμφανίζεται ως χάσμα (στις ερευνητικές προσπάθειες που εξετάζουν την αποτελεσματικότητα τόσο ψυχαναλυτικών όσο και συμπεριφορικών θεραπειών) μεταξύ του ερευνητικού ζητούμενου και του ερευνητικού αποτελέσματος και συμπεράσματος. Για παράδειγμα, ενώ θεραπεία μεταστροφής ορίζεται η κλινική παρέμβαση που μεταστρέφει ψυχολογία και συμπεριφορά από ομοφυλοφιλική σε ετεροφυλοφιλική (Houser & Thoma, 2013), σε ένα αριθμό ερευνών, μεταβλητές όπως: 1) «άυξηση ετεροφυλοφιλικών σεξουαλικών επαφών» (Mintz, 1966), 2) «ύπαρξη ετεροφυλοφιλικής νύμφευσης» (Birk, 1974) και 3)

«βελτίωση ετεροφυλοφιλικών κοινωνικών δεξιοτήτων» (Clippinger, 1974; Hinrichsen & Katahn, 1975), αναγνωρίζονται (αφελώς) αυτούσιες ως ενδείξεις αποκατάστασης σεξουαλικού προσανατολισμού. Την ίδια ώρα, οι Adams και Sturgis (1977) εξισώνουν την «ανάπτυξη ετεροφυλοφιλικών σεξουαλικών παρορμήσεων και συμπεριφορών» με μεταλλαγή προσανατολισμού, αγνοώντας την απουσία επιδράσεων που να υπονοούν γνήσιο θεραπευτικό έργο - υπο την έννοια της αντιστροφής του συστήματος σεξουαλικού προσανατολισμού (όπου ολόκληρο το ομοφυλοφιλικό μοντέλο παρορμήσεων αντικαθίσταται απο ετεροφυλοφιλικό). Τέλος, θεραπείες που επιστρατεύουν τεχνικές συμπεριφορικής μάθησης (Behavioural conditioning) ανευρέθηκαν αποτελεσματικές μόνο στη καταστολή της γενικής σεξουαλικής διέγερσης. Για παράδειγμα, οι McConaghy, Armstrong και Blaszczyński (1985) κατάφεραν να προκαλέσουν μείωση της σεξουαλικής διέγερσης αριθμού ομοφυλόφιλων, με μεθόδους συγκαλυμμένης ευαισθητοποίησης (Covert sensitization; π.χ., επιστρατεύοντας μέθοδο έκθεσης σε αρνητικό ερεθισμό, συνδυαζόμενο με προβολή ομοφυλοφιλικών ερωτικών απεικονίσεων), αλλά στατιστικά ασήμαντη προαγωγή ετεροφυλοφιλικού ενδιαφέροντος. Ωστόσο, τα αποτελέσματα ερμηνεύονται (με αξιοπρόσεκτη απλοϊκότητα απο τους συγγραφείς), ως ενδείξεις επιτυχούς σεξουαλικής μεταστροφής. Σε κάθε περίπτωση αγνοείται το προαναφερόμενο ενδεχόμενο της «απευαισθητοποίησης» σε συνάρτηση με τον χρόνο.

Συμπέρασμα

Κλείνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, παρόλο που η ομοφυλοφιλία αναπτύσσεται στη βάση μοντέλων που δέχονται επιδράσεις περιβαλλοντικών παραγόντων, ανάλυση επιστρατευόμενων μεθοδολογιών και υιοθετημένων προσεγγίσεων (σε αριθμό προηγούμενων ερευνών) οδηγεί στο συμπέρασμα που φαίνεται να απορρίπτει την ιδέα της αποτελεσματικότητας των (υπο μορφή γνήσιας μεταλλαγής του σεξουαλικού προσανατολισμού) θεραπειών μεταστροφής.

Βιβλιογραφία

- Adams, H.E. & Sturgis, E.T. (1977). Status of behavioural reorientation techniques in the modification of homosexuality: A review. *Psychological Bulletin*, 84, 1171-1188.
- Bieber, I., Dain, H., Dince, P., Drellich, M. Grand, H., Gundlach, R., Kremer, M., Rifkin, A., Wilbur, C., & Bieber, T. (1962) *Homosexuality: A Psychoanalytical Study*. New York: Vintage.
- Birk, L. (1974) Group psychotherapy of men who are homosexual. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 1, 29-52.
- Clippinger, J. A. (1974). Homosexuality can be cured. *Corrective and Social Psychiatry and Journal of Behaviour Technology Methods and Therapy*, 21, 15-28.
- Crandall, J.W. (1976). Pathological nurturance: The root of marital discord. *Journal of Family Counselling*, 4, 62-68.
- Hadden, S. (1966). Group psychotherapy of male homosexuals. *Current Psychiatric Therapies*, 6, 177-186.
- Haldeman, D. (1991). Sexual orientation conversion therapy for gay men and lesbians: A scientific examination. In J. Gonsiorek & J. Weinrich (Eds.), *Homosexuality: Research Implications for Public Policy* (pp. 149-160). California: Sage.
- Hinrichsen, J.J. & Katahn, M. (1977). Recent trends and new developments in the treatment of homosexuality. *Psychotherapy-Theory Research and Practice*, 12 (1), 83-92.
- Houser, A.R., & Thoma, S. (2013). *Ethics in Counselling Therapy: Developing an ethical identity*. London: Sage Publication Ltd.
- McConaghy, N., Armstrong, M.S., & Blaszczynski, A. (1985). Expectancy, covert sensitization and imaginal desensitization in compulsive sexuality. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 72, 1776-1187.
- Mintz, E. (1966). Overt male homosexuals in combined group and individual treatment. *Journal of Consulting Psychology*, 30 (3), 193-198.
- Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. New York: Morrow.
- Rescorla, R. A. (1988) Pavlovian Conditioning — It's Not What You Think It Is. *American Psychologist*, 43, 151-160.
- Roberts, A.L., Glymour, M.M., & Koenen, K.C. (2013) Does maltreatment in childhood affect sexual orientation in adulthood? *Archives of Sexual Behaviour*, 42, 161-171.
- Sibicky, M. & Dovidio, J.F. (1986). Stigma of psychological therapy: Stereotypes, interpersonal reactions, and the self-fulfilling prophecy. *Journal of Counselling Psychology*, 33, 148-154.

Siegler, R. (2006). *How Children Develop, Exploring Child Develop Student Media Tool Kit & Scientific American Reader to Accompany How Children Develop*. New York: Worth Publishers.

Socarides, C.W. (1989). *Homosexuality: Psychoanalytic Therapy*. New York: Jason Aronson Inc.

Θάσου 14 - Rita Court 17,
5ος όροφος - Γραφείο 501,
1087 Λευκωσία,
Τ.Θ. 21348, Λευκωσία - Κύπρος

Τηλ: (+357) 22316874 / (+357) 22316812
Φαξ: (+357) 22316937
Email: cyma@pis.cyma.org.cy